

Riigikogu kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 59

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 03. juuni 2024

Algus 11.10, lõpp 13.00

Juhataja: Heljo Pikhof (esimees)

Protokollija: Merje Noorlind (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Vadim Belobrovtsev, Helle-Moonika Helme, Liina Kersna, Margit Sutrop, Kadri Tali, Tanel Tein

Komisjoni ametnikud: Carina Rikart (nõunik-sekretariaadijuhataja), Kristel Soodla (nõunik)

Puudusid: Signe Kivi ja Tõnis Lukas

Kutsutud: kollektiivse pöördumise algatajad peapiiskop Urmas Viilma ja piiskop Marko Tiitus, Tartu Ülikooli religioonipedagoogika kaasprofessor Olga Schihalejev ning Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduspoliitika osakonna juhataja Ülle Matsin (2. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivne pöördumine "Ettepanek korraldada rahvahääletus usundiõpetuse lülitamiseks põhikooli ja gümnaasiumi kohustuslike õppeainete hulka" (1-6/24-28/1)
3. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu kultuurikomisjoni nädala (03.06.2024-07.06.2024) töökava

Komisjoni istung esmaspäev, 3.06.2024 kell 11.10

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivne pöördumine "Ettepanek korraldada rahvahääletus usundiõpetuse lülitamiseks põhikooli ja gümnaasiumi kohustuslike õppeainete hulka" (1-6/24-28/1)
3. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung teisipäev, 4.06.2024 kell 14.00

1. Keeleseaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuse tööplaani tutvustus ja arutelu
2. Vabariigi Valitsuse algatatud Eesti Vabariigi haridusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu (447 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Vadim Belobrovtsev, Helle-Moonika Helme, Liina

Kersna, Heljo Pikhof, Kadri Tali, Tanel Tein).

2. Kollektiivne pöördumine "Ettepanek korraldada rahvahääletus usundiõpetuse lülitamiseks põhikooli ja gümnaasiumi kohustuslike õppeainete hulka" (1-6/24-28/1)

Heljo Pikhof andis kollektiivse pöördumise tutvustamiseks sõna pöördumise algatajatele.

Urmas Viilma tutvustas [kollektiivset pöördumist](#).

Nii luteri kirikud kui ka Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikud on tegelnud usundiõpetuse küsimusega juba aastakümneid. Kuni ajani, mil tegutses Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) ühiskomisjoni haridusteemaline alakomisjon.

Tänaseks on kujunenud olukord, kus suur enamus nii põhikooli kui ka gümnaasiumi õpilastest ei ole õppinud ühtegi tundi usundiõpetust. Viilma selgitas, et pöördujad peavad usundiõpetuse all silmas lisaks interkonfessionaalsele õpetusele ka religioonide ülest õpetust, kus oleks erineva metoodika alusel tutvustus maailma erinevatest suurematest religioonidest, kuni valdkonnakeskse lähenemiseni.

Eelpool viidatud ühiskomisjon lõpetas oma tegevuse 2023. aastal, kuid usundiõpetuse küsimus on jätkuvalt üleval. Luteri kiriku valitsus tegi ettepaneku liikuda usundiõpetuse teemaga edasi kas Eesti Kirikute Nõukogu või luteri kiriku eestvõttel.

Viilma selgitas, et Eesti Kirikute Nõukogu teed ei mindud põhjusel, et tänane poliitiline olukord oleks ka teemale tekitanud poliitilise mõõtme. Lisaks ei toeta kõik Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikud interkonfessionaalset usundiõpetust.

Petitsiooni esitamine valiti põhjusel, et rahvahääletus on üks demokraatlik viis otsustada küsimusi. Lisaks, tegemist on ka sümbolmõõtmega, kuna sada aastat tagasi (1923. a) toimus usuõpetuse teemal samuti rahvahääletus.

Viilma kinnitas, et algatuse motivatsioon on pigem pöörata tähelepanu, et üldhariduskoolis on üks valdkond, kus ei toetata teadmispõhiselt õpilaste hariduse omandamist. Head teadmised tagavad kvaliteetsed otsused. Uutel põlvkondadel kahjuks puuduvad usundi ja religiooniga seotud valdkonnas nii teadmised kui ka usualane kirjaoskus. Petitsiooniga on soov tõmmata tähelepanu sellele, et teema on jätkuvalt lahendamata.

Viilma lisas, et riikliku õppekava alusel on välja antud mitmeid õpikuid, milles olevaid teadmisi võiks omandada iga õpilane. Ettepanek on võtta õppekavasse üks kohustuslik kursus kooliastme kohta, st üks kohustuslik kursus nii 1.-3. klassini, 4.-6. klassini kui ka 7.-9. klassini. Gümnaasiumiastmes võib usundiõpetus jääda ka valikaineiks. Ettepaneku kohaselt õpiksid õpilased 12 aasta jooksul neli kursust usundiõpetust.

Petitsiooni algatajate põhiline huvi ei ole rahvahääletuse korraldamine, vaid arutelude jätkamine. Oluline on, et teadmisi peaks olema rohkem mõistmaks kultuuri- ja usulisi erinevusi globaalses maailmas, ka Eestis.

Olemasolevat õppekava saab kasutada väga hästi ka kohustuslike kursuste puhul. Viilma sõnul on oluline, et kui ühes kooliastmes võetakse kohustuslik kursus ning eelmises või järgmises jäetakse võtmata, siis ei kata see tervikut.

Marko Tiitus selgitas lisaks, miks praegune olukord ei rahulda pöördujaid. EELK ja Vabariigi Valitsuse ühiskomisjoni hariduse alakomisjonis oli jutuks, et usundiõpetus valikainena ei täida oma eesmärki. Ka petitsioonis toodud andmed näitavad, et enamik õpilasi ei õpi usunditega seotud õppeainet. Valikainel puudub igasugune rakendusmehhanism, teib küsimus, kes peaks vanemate ja õpilastele huvi usundiõpetuse õppeaine kohta välja selgitama. Tiituse sõnul võib koolijuhil olla mitmeid subjektiivseid ja objektiivseid põhjusi, miks õppeainet koolis mitte pakkuda. Kui koolidel ei ole õpetajatele tööd pakkuda, siis ei ole pedagoogidel ka motivatsiooni õppida vastavas mahus religiooniga seonduvaid aineid või siis

teoloogil omandada pedagoogilist kutset. Ja kui ei ole piisavalt spetsialiste, tekib kohe argument, miks ainet mitte õpetada.

Tiitus lisas, et petitsiooni algatajad näevad ühe lahendusena sotsiaal-hariduslikku tellimust. Probleem ei ole mitte Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) poolt koostatud õppekavas, vaid selles, et usundiõpetust ei õpetata paljudes koolides.

Tiitus kinnitas samuti, et pöördujad ei oota eeskätt mitte rahvahääletust, vaid usundialase kirjaoskuse paranemist ühiskonnas. Üks võimalus oleks Riigikogu kultuurikomisjonil algatada põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu ning lisada usundiõpetus kohustuslike õppeainete hulka. Tiitus lisas, et küllap on ka muid võimalusi, kuidas teemaga edasi liikuda.

Olga Schihalejev sõnas, et on olnud usundiõpetuse õpetaja erinevates koolides, õppematerjalide väljatöötaja ning on tänaseks uurinud usundi teema õpetamisega seotud teemaatikat ligi 20 aastat.

Schihalejev tõi välja kolm kõige olulisemat argumenti, miks peaks üldse kaaluma usundi teema käsitlemist üldhariduskoolides. Esiteks annab see õppijale võimaluse intelligentset suhestuda enda usu või uskmatusega. Teine oluline aspekt, miks usundi teemalist ainet õpetatakse enamuses Euroopa riikides on see, et aine aitab mõista endast erinevat.

Schihalejev sõnas, et oleks pigem ettevaatlik rahvahääletuse teed minemisel. See, et usundiõpetus on aინena riiklikus õppekavas alates aastast 2010 oli suur samm. See lõi arusaama, millise ainega on tegu ning läbipaistvust on toonud ka õppematerjalide lisamine. Schihalejeva arvamusel ei piisa sellest, et aine on vaid vabatahtlik. Kõige olulisem aspektidest on aine eesmärk, milleks on tolerantsuse suurendamine. Need õpilased, kes ei suutu teistsugusesse maailmavaatesse kuigi tolerantselt, ilmselt ei vali ka seda valikainet.

Uuringute kohaselt paistavad usundiõpetust mitte õppinud Eesti õpilased silma ebatolerantsemate hoiakutega, kui nende eakaaslased teistes riikides. Aga, kui õpilased on isegi lühikest aega usundiõpetust õppinud, siis on nad kas samaväärselt või pisut rohkem tolerantsed kui eakaaslased teistes riikides.

Schihalejev lisas, et tegelikult tulevad usundiõpetust õppima need, kes oma hoiakult ongi tolerantsemad, mistõttu on mõnes mõttes tegemist uuringu kallutatud tulemusega. Seega ei jõua aine nendeni, kelleni ta peaks vabatahtlikkuse korras just jõudma.

Religioon on tänapäeva maailmas muutumas järjest keerulisemaks fenomeniks. Usundiõpetust õpetavad spetsiaalselt seda haridust saanud õpetajad, kui ka need, kellel on teema vastu suurem huvi. Samas, kvaliteet on tänu sellele kõikuv, mis on problemaatiline. Rohkem reguleeritud olukord võimaldab kontrolli õpetamise kvaliteedi ning õpetajate koolituse üle. Viimase 30-aasta jooksul on õpetatud usundiõpetuse õpetajaks u 250 inimest. Nendest vähesed töötavad koolides. Paljudel ei ole õpetaja kutset, kuna õpingud toimusid kaua aega tagasi. Paljud kutsega õpetajad aga ei õpeta ainet koolides, kuna tegemist on väikse mahuga ainega.

Hetkel on usundiõpetust õpetavate koolide suurusjärk u 60-70 kooli. Peamiselt õpetatakse usundiõpetust gümnaasiumides. Viimaste aastate usundiõpetust õpetavate koolide vähenemine on seotud koolireformiga. Usundiõpetust pakutakse enamustes riigigümnaasiumides. Põhikoolidest pakuvad usundiõpetust peamiselt kas waldorfkoolid või kristlikud koolid. Üldhariduskoolides pakutakse usundiõpetust väga vähestes koolides.

Ülle Matsin sõnas, et tegemist on olulise teemaga ning kinnitas, et pöördujate ning HTMi eesmärk on ühine, st pakkuda formaalses hariduses usundiõpetuse teadmisi.

2010. aastal vastu võetud ning 2011. aastal rakendatud õppekavas kirjeldatud valikaine oli

suur samm edasi. Nimetatud õppekava lahutas omavahel gümnaasiumi ja põhikooli riikliku õppekava. Gümnaasiumi õppekava tõi sisse kuni 1/3 ulatuses kooli enda õppekava disaini. See andis tulemuse, et usundiõpetust pakutakse 40-nes koolis 60-st. Kui kooli õppekava koostamine ja arendamine on läbi viidud kaasaval viisil, siis selles protsessis saavad kaasa rääkida ka vanemad. Kahjuks ei ole kooli õppekava koostamise praktika veel kujunenud selliseks, nagu HTM näha soovib.

Matsin nõustus, et põhikoolides on usundiõpetus nukramas seisus. Ajakohastatud õppekava arendus tegeles ka küsimusega, kuidas minna laiemaks inertsest õppaine vaatest. Õppeainete loetelu kõrval on ka õpitulemused. Kogu õppekava on õpitulemuse keskne ka oma dokumendiformaadi mõttes. Väljatöötatud rakendusmaterjalid suunavad vaatama õppekava pilguga nii, et õpitulemused ei dikteeri ette täpset õppeainete loetelu.

Ajakohastatud õppekavaga ei avatud uut ühiskondlikku diskussiooni, mida ja kui palju kohustuslikus korras õpetada. Matsin lisas, et see diskussioon tuleb tuleviku õppekava arendusega. Suunaks on pigem teadlik valikute, mitte kohustusliku mahu kasvatamine. Kooli on võimalik suunata, milliste õpitulemuste kaudu kujundada õppekavas olevat. See kõik on võimalik ka täna, aga kahjuks seda ei tehta.

HTM soovib hetkel noppida ajakohastatud õppekavast välja õppesisu ja õppetulemused, mis adresseerivad usundialast kirjaoskust. Soov on tuua need eraldi välja ning soovitada neid õpetada eraldi, kuna lõimitud õppel on omad miinused, mis ei pruugi tuua soovitud tulemust. Kui lähtuda õpitulemustest, mida kool ise võib siduda õppeainete kaupa, siis peaks teoreetiliselt suurenema põhikoolidel ka suutlikkus pakkuda eraldi usundiõpetust. Seda eesmärki täidab ka erinevate valdkondade õpitulemuse ja õppe sisu koondamine ühte rakendusmaterjali, et oleks näha, missugused õpitulemused on saavutatavad just läbi usundiõpetuse.

HTMi võimuses on julgustada koole teadlikult rakendama autonoomiat, mida õigusruum neile võimaldab. Põhikoolides on jäik kaduma varasem kokkulepe, mida ja kui palju kohustuslikus korras õpetada. Matsin lisas, et seda diskussiooni ajakohastatud õppekava arendus küll ei avanud, kuid tulemuste põhine vaade on tugevalt õigusruumis välja toodud.

Liina Kersna sõnul on paratamatu, et kõik valdkonnad soovivad kooli oma aineid kohustuslikuna suunata. Suure surve tõttu on haridussüsteem ettevaatlik lisama kohustuslikke aineid. Kersna avaldas arvamust, et just gümnaasium on see õige kohta, kus rääkida nii filosoofiast kui usundiõpetusest.

Kersna küsis, kas põhikoolis ollakse valmis võtma vastu usundiõpetust.

Olga Schihalejev vastas, et toetub uuringutele ning kõik sõltub sellest, kuidas rääkida. Ka esimeses kooliastmes õppinud õpilased on suhtunud usundiõpetusse väga hästi. Kõige halvem on variant, kui usundiõpetust õpetatakse väga noores eas, kuid hiljem enam mitte. Kui ei tule peale uusi kihte, siis jääb eakohane õpetus lapsikuks. Schihalejeva arvamusel, juhul kui peaks olema ainult üks kursus, tuleks seda läbi viia põhikooli viimases klassis, kuna gümnaasium ei ole enam kohustuslik koolihariduse osa.

Eesti on alla kirjutanud Euroopa tasandil mitmete lepingutele, mille kohaselt pakutakse religioonide ja maailmavaadetega seotud haridust. Mugavalt on jäetud ütle mata, mis vormis seda peaks tegema, mis omakorda jälle võimaldab rakendada erinevaid viise.

Erinevalt filosoofiast on religioonides alati nõ käega katsutav komponent, mida on võimalik tajuda erinevas vanustes lastel, kuid erineval viisil.

Margit Sutrop toetas usundiõpetuse jõudmist iga inimeseni, kuid tegemist on sensitiivse taustaga. Sõna „kohustuslik“ tekitab kindlasti teatud vastasseisu, mistõttu tuleb sellega tegeleda. Sutropi sõnul jäi kuuldud diskussioonis väheseks seda osa, mis on usuõpetuse või

usundiõpetuse ning religiooniõpetuse vahe, kuidas see toimub kontsessioonipõhiselt või siis erinevate religioonide tundmaõppimise kaudu võrdleva usundiloo taustal. Sutrop palus seda selgitada.

Olga Schihalejev vastas, et usundiõpetusest rääkides peetakse silmas mittekonfessionaalset, e võrdlevalt religioone tutvustavat ainet. Mitmetes Euroopa riikides on tegemist Eesti mõttes pigem usuõpetusega, kus pakutakse ühe religiooni või siis religioosse suuna keskset õpetust seda usku praktiseerivatele õpilastele. Aga üha enamates riikides õpetatakse seda laadi ainet, nagu usundiõpetus, e see on religiooniuringutel põhinev õppeaine, mis on mõeldud olenemata usutunnistusest või selle puudumisest. Aine on sarnane ühiskonnaõpetusega ning asub tihti sotsiaalinete plokis. Nii on ka Eestis.

Marko Tiitus lisas, et Eestis on võimalik õppida ja õpetada ka konfessionaalset usuõpetust. Eelkõige tehakse seda kirikukoolides. Need kaks õpetust ei vastandu teineteisele. Eeskätt kirikukoolide jaoks võib konfessionaalne usuõpetus valikainena edasi jääda ka juhul, kui õpitakse usundiõpetust. Kindlasti tuleks neid kahte õpetust aga eristada.

1990-ndatel aastatel töötati Tartu Ülikoolis välja Eesti oludesse kõige paremini sobituv mittekonfessionaalse usundiõpetuse mudel. Arvestades Eesti usulist maastikku oleks kummaline väita, et kõik inimesed peaksid hakkama õppima luterlikku usuõpetust.

Mittekonfessionaalse religiooniõpetuse mudel töötati välja teadmisel, et usundiõpetus võiks rakenduda kohustuslikuna, riikliku õppekava kohustuslike õppeainete tähenduses. Aine on disainitud selliselt, et ei mõjutata kedagi tegema valikuid. Loomulikult on haridusfilosoofia küsimus, kas saab anda mistahes valdkonnas täiesti neutraalset ja väärtuspõhist õpetust. Kui õpetaja ikka soovib teha mingisugust maailmavaatelist propagandat, siis võib ta seda teha ka matemaatika tunnis. Aga kindlasti on selleks olemas oma mehhanismid, mis aitavad piirata propaganda tegemist.

Tiitus lisas, et kollektiivse pöördumise esitajad ei ole kinni aine nimetuses. Selleks võib olla ka maailmavaate õpetus, mis võib sisaldada elemente nii filosoofia kui ka religiooniloo komponentidest. Tiitus rõhutas, et oluline on religioosse kirjaoskuse edasiandmine korrigeerimaks arusaama, et religiooniga tegelevad ainult veidrikud, harimatud, fundamentalistliku ilmavaatega ning silmaklappidega inimesed. Nii see ei ole.

Kadri Tali pidas usundiõpetust ning erinevate religioonide teadmist äärmiselt oluliseks.

Lastele on oluline tutvustada, kuidas maailm nõ töötab. Sõnade „usu“ ja „usundi“ vahe on väike ning küsimuse rahvahääletusele panemine võib Tali arvamuse kohaselt tekitada väärarusaama millegi nõ pähesurumisest.

Tali küsis, kas ei võiks piirduda lihtsalt ettepanekuga panna usundiõpetus õppekavasse seoses sellega, et lastele oleks teada, mis on tähtis erinevates religioonides.

Urmas Viilma selgitas, et ettepanek korraldada rahvahääletus oli üks viis ja võimalus, kuidas teemaga edasi minna ning jõuda poliitikuteni. Viilma avaldas heameelt, et hetkel toimub arutelu usundiõpetuse, mitte niivõrd rahvahääletuse üle.

Viilma sõnul on küsimus, kes täna üldse peaks esindama usundiõpetuse küsimust ühiskonnas. Kui selleks oleks Eesti Kirikute Nõukogu, jääksid välja juudid, moslemid, budistid, maausulised jne. Puudub kõikide maailmavaadete eest kõneleja.

Viilma lisas, et enamus riikides on usundiõpetuse õpetamine mingil viisil lahendatud. Eestis ollakse usundiõpetuse küsimuse püstitamisega teatud mõttes ajast ees. Näiteks Soomes, kus on religioonipõhine õpetus, saab ka moslem riigi poolt tagatud islami õpetust. Tegelikult liigutakse tänapäeval maailmavaate õpetuse suunas. Üldise religioonilase kirjaoskuse suunas liigutakse ka nendes riikides, kus on olnud konfessionaalne usu- või religioonipõhine õpetus. Kui jõuda täna punkti, et Eestis saavad olema tingimused religioonide-ülese usualase

kirjaoskuse omandamiseks, siis liigutakse samas suunas, kuhu liigub ka sallivust ning ligimesearmastust hindav kristlike juurtega Euroopa. Eesti esindab hetkel samasugust maailmavaatelist seisukohta.

Viilma sõnul tekib küsimus, miks on vaid Eesti, Prantsusmaa ja Tšehhi need riigid Euroopa kaardil, kus see teema on jäetud ainult kodude või siis koguduste korraldada. Tõenäoliselt on tegemist ajalooliste põhjustega.

Olga Schihalejev täiendas, et Prantsusmaal ei ole küll eraldi ainet, kuid neil on 8 kursuse jagu kohustuslikku religiooniteemat õppekavas.

Margit Sutrop küsis, kas ühe võimalusena võiks liikuda rohkem maailmavaate õpetuse kursuse suunas, mis võiks hõlmata ka teaduslikku maailmavaadet, millele lisandub filosoofia osa. Oluline on vaadata, millist ainet on vaja suurendada õppekavas. Psühholoogide sõnul lõiguvad lapsed ennast selleks, et läbi valu tekitamise tekitada mingigi tähendus nende ellu. Sutropi sõnul on see markantne näide, kuna on palju arusaamatust, mida noor inimene oma elust tahab ning kes ta on. Kõnealuse kursuse eesmärgiks võiks olla arusaamine oma suhtest usku ja uskmatusse, e tegemist on enesemõtestamise küsimusega. Täna õppekavas on seda kõige vähem.

Sutrop pooldas diskussiooni edasiliikumist küsimuses, kuidas maailmavaate ja kultuuriliste juurte ning identiteedi arutelusid üldse õppekavasse tuua. Seda enam on see vajalik eestikeelsele haridusele üleminekul, kus samas klassiruumis on ka teistest rahvustest inimesi. Sutrop lisas, et filosoofia- ja religiooniõpetuse õpetajate koostöö on Eestis täiesti olemas. HTM on kunagi tellinud Tartu Ülikoolist isegi täiendõppekoolitust. Usuteaduskonnas õppinud inimesed said õppida juurde filosoofiat ning filosoofiat õppinud inimesed said juurde õppida usuteaduskonna poolt pakutavat õpet. Sutropi sõnul tekib küsimus, kus on need täiendkoolitatud õpetajad ning kas nad oleksid valmis panustama, kui oleks valmidus seda õpet ka laiemalt erinevates haridusastmetes pakkuda.

Sutrop küsis, kas kollektiivse pöördumise esindajad oleksid valmis usundiõpetust vaatama laiemalt, mis oleks näiteks suurema aine üks osa ning aine nimi oleks maailmavaate õpetus.

Urmas Viilma sõnul ei ole aine nimetus see, millest kinni hoida ning aine nimi võib olla tõepoolest ka maailmavaate õpetus. Seda enam, et aine on nagoonii ajapikku muutnud oma nime mitu korda. Samas tuleks vaadata ka teiste maade kogemust ning aine sisu. Sellisel juhul on ka aine laiem. Ka sekularism kui omamoodi maailmavaade, kuulub sellisel juhul eraldi analüüsimisele. Sekularismist, e ilmalikkusest on saanud samuti omamoodi riigikirik ilma, et keegi seda organiseeriks. Kooli kontekstis on see peaaegu saavutatud.

Kui luua tänast kooli kui väikest minimaailma mudelit, siis religioossust puudutavana on Eesti kool oma steriilsusega loonud vale keskkonna maailmast, kuhu õpilased sisenevad pärast kooli lõpetamist. Viilma lisas, et igas valdkonnas soovitakse anda teadmisi. Kindlasti tuleb õpilastele anda teadmisi ka valdkonnas, mis on maailmas väga tugevalt nähtav ja kuuldav.

Marko Tiitus selgitas, et usundiõpetusest rääkides on kasutatud olemasolevat terminoloogiat ja õppekava selleks, et mitte alustada nullpunktist. Tiituse sõnul esitatakse sageli argumendina, et usundeid õpetatakse ka ajaloo tunnis. Tegelikult ei saa religiooni kirjeldada vaid minevikusündmuste kaudu. Tegemist on väärtustega, eksistentsiaalsete küsimustega, poliitiliste suhetega jne. Olulised on väljundid, mis saavutatakse selle aine raames. Oluline on ka õpetajate ettevalmistus. Religioonilaseid teadmisi saab edasi anda vaid inimene, kes on mingis kokkulepitud mahus õppinud religioonilaseid kursuseid. Vastasel juhul võiks üldse loobuda humanitaarainetest ning õpetada ajalootundides ka muusikat ja kunsti. Ka kunstiõpetajal peab olema isiklik arusaam kunstiteooriast.

Tiituse sõnul ei ole oluline, kuidas ainet nimetada, vaid oluline on, et seda ainet õpitaks ning

seada annavad edasi pädevad inimesed. Selleks peaks seadusandja looma õiguslase raamistiku.

Ülle Matsin sõnas, et õpetajate ettevalmistus on üks aspekt. Liigutakse nii mikrokraadiõppe kui ka õpetajahariduses lisaerialade omandamise suunas. Kui suureneb õppe pakkumise osakaal, siis peavad olema ka vajaliku ettevalmistuse saanud pädevad õpetajad. Kui kehtivast õppekavast, mis on lähtealustelt 2010. aastal vastu võetud õppekava, noppida välja näiteks ainealased (kunstide-, sotsiaal-, kirjanduse ja keelevaldkond) pädevused, siis saab kena hulga pädevusi, mida koolis kujundada. Matsini sõnul saab HTM tõsta haridusasutuste juhtide teadlikkust, et parem on nii õppekava disainimine kui ka võimalus õpetada õpitulemusi eraldi õppeainena. Kui usundiõpetus on gümnaasiumis rakendunud paremini kui põhihariduses, siis põhjuseks on ainete loetelus kinni olemine. Õppekava võib kokku laduda ka õpitulemuste põhisedelt.

Matsin lisas, et olemas on justkui tulemused, aga ei ole kujunenud tõhusat süsteemi. Kui igaüks teeb omamoodi, siis ei ole tegemist sellega, mida tegelikult soovitakse.

Liina Kersna sõnul on tähtis, mida rohkem teadlikkust, seda vähem hirme. Globaliseerivas maailmas on oluline mõista teise religiooni kandjaid ning selleks on vaja elementaarseid teadmisi.

Kersna küsis, kas kuskil on kirjas, millise kooliastme lõpetaja peab tundma maailmas enim levinud usundeid, e kas selline õpiväljund on olemas mõnes aines.

Ülle Matsin vastas, et on olemas, kuid see on sõnastatud teisiti. Kui kõik õpitulemused kokku noppida, siis saab kokku üsna kirju pildi. Neid nimetusi (kultuurilugu, maailmavaate lugu jne), mida koolid kasutavad on palju. Pilt on kirju seetõttu, et koolid on võtnud õpitulemused ja siis mõtestanud, kuidas õpetust korraldada.

Matsin rõhutas, et ajakohastatud õppekava peaks julgustama ka põhikoole eraldama ained ning andma aine õpetada nendele õpetajatele, kes on saanud vastava ettevalmistuse ning võtta kasutusele ka vastav õpik.

Olga Schihalejev sõnas, et TÜ doktorant Aleksandra Sooniste töötas süstemaatiliselt läbi kõik ainekavad riikliku õppekava ulatuses. Tema tõdemus oli, et väga hea tahtmise korral on võimalik usundiõpetuse teemat käsitleda, aga see on pigem varjatult, mille märksõnaks on kultuuriline mitmekesisus.

Helle-Moonika Helme sõnas, et ta on toimuvat diskussiooni kuulates väga kurb. Tegemist on siiski teemaga, kuidas mõista kõiki teisi ning saada aru maailmast. Eesti lapsed peavad olema sallivad ja mõistma kõiki teisi teadmata, kes nad on ise. Helme sõnul on usundiõpetust koolides väga vaja.

Tanel Tein pidas teema õpetamisel oluliseks selle järjepidevust, mistõttu ei ole võimalik startida gümnaasiumist. Tein küsis, kas on mõeldud alustada juba alates põhikooli esimesest astmest.

Urmas Viilma viitas petitsioonile, mille kohaselt on aeg küps selleks, et muuta riiklikke õppekavasid selliselt, et igas kooliastmes õpiksid kõik õpilased ühe kursuse.

Olga Schihalejev lisas, et täna sel päeval toimib see just niimoodi, et starditakse gümnaasiumis ühe kursusega. Kui oleks saanud alustada alumistes astmetes, oleks gümnaasiumi kursuse arutelud hoopis küpsemad.

Schihalejev jagas seisukohta, et inimene peab alustama iseendast. Kool ei peaks olema see, kes muudab inimese maailmavaadet. Küll aga peab kool andma võimaluse intelligentset olemasoleva maailmavaatega ringi käia.

Helle-Moonika Helme viitas Soomele, kus esimene ja teine klass õpivad kümmet käsku ning

alles siis minnakse teadmiste omandamisega laiemale pinnale.

Helme sõnul tegeldakse koolis haridusprogrammide ja ainekavade kaudu maailmavaate õpetamisega, kus usul ei ole mingit kohta. Helme sõnul on see probleem. Sealt edasi tulevad probleemid juba nii perekonnas kui ka ühiskonnas. Tegemist on kompleksse teemaga, mis tuleb lahendada.

Urmis Viilma sõnul jõuab teema identiteedi ning enesemääratlemise juurde. Viilma viitas Eesti rahvaloenduse tulemustele, mille kohaselt 71 protsenti vastajatest ei oska määratleda, milline on kõige südamelähedasem kirik. Vaadates Euroopa kaarti, siis Eesti on oma statistiliste näitajatega anomaalia. Viilma arvamuse kohaselt ei ole õpetatud mitmeid põlvkondi ennast identifitseerima. See on seotud ka usundiõpetuse puudumisega. Tegemist on identiteediküsimusega, kuidas teatud rahvused ja kultuurid ennast identifitseerivad ning kuidas neid on õpetatud nii kodus kui ka koolis. Tänapäevaks on see teatud määral pöördunud ka julgeoleküküsimuseks. Eesti kool on hoitud steriilsena ning Vene koolis ei ole üldse tähelepanu pööratud, kuidas neid küsimusi käsitletakse.

Marko Tiitus viitas religiooni sotsioloogilistele uuringutele usust, elust ja usuelust. Selle kohaselt üle poole elanikest kas toetaks või pigem toetaks kohustuslikku usundiõpetust. On põhjust arvata, et rahulikult argumenteerides ei ole inimeste vastuseis usundiõpetusele nii suur, kui kujutletakse. Samas on võimalik väga kiiresti vastuseisu vastandades üles kütta. Näiteks 10 aastat tagasi tegevvaimulikuna kooli minnes suhtuti teemasse väga ettevaatlikult. Tänapäevaks on olukord muutunud ning teemad on hoopis rohkem seotud identiteediga. Usulise identiteedi omamine ning tolerantsus ei vastandu üksteisele ning neid on võimalik kujundada ka koos. Kirikule jääb oma osa ning kirikus on võimalik juhtida inimesi selle tõe juurde, millesse usuvad kristlased. Seda tehakse kirikutes jätkuvalt, aga see ei ole teema, mida puudutab esitatud petitsioon.

Heljo Pikhof küsis, kas on loota, et Tartu Ülikooli usuõpetuse lõpetanud pädevad õpetajad tulevad tagasi koolidesse, kus neile pakutakse väikest koormust.

Olga Schihalejev avaldas arvamust, et vastava ettevalmistuse saanud õpetajad on valmis tagasi tulema koolidesse. Näiteks Soomes on 13 erinevat usuõpetust ning väiksemate rühmade õpetajad käivad erinevates koolides tunde andmas. See on mõeldav ka Eesti puhul.

Usundiõpetust õpetavad koolides ka ajaloo-, ühiskonna-, muusika- ja kunstiopetajad, kes on saanud lisakoolitust. Tartu Ülikool pakub mikrokraadi programmi, mis on disainitud teiste ainete õpetajatele. Ühe aasta jooksul õpitakse just neid aineid, mis on rohkem seotud riikliku õppekava teemadega. Ka tegevõpetajatele pakutakse paindlikke õpiteid enda täiendamiseks. Religiooniteema on keeruline ning ettevalmistus on väga oluline. Õpetajal on oluline jagada kirjut usulist maastikku ning mitte taastoota stereotüüpe ning valearusaamu.

Kadri Tali nõustus, et oluline on konkreetsus. Liiga laialivalgav aine õpetamine teeb laste ja noorte elu väga keeruliseks. Tali lisas, et Soomes on lastel võimalus valida nii usu- kui ka usundiõpetuse vahel.

Margit Sutrop viitas asjaolule, et ei ole andmeid selle kohta, et usundiõpetuse õpetamine suurendaks inimeste sallivust. Arutelu käigus joonistus välja, kas suur väärtus on vabadus, igapäevase enda identiteedi loomine, andes selleks piisavalt ruumi. Samas andes talle arusaama teistest ning võime mõista, mis teised on oma vabadusega jõudnud teistsugusesse kohta. Või on rõhk sellele, et religiooniga kokkupuude tekitab kindla identiteedi, kus inimene saab rohkem aru, kes ta on, mis on talle võibolla ka juba ette n-õ pakitud. Sutropi arvamuse kohaselt tekitab see olukorra, kus inimene on teiste suhtes mitte sugugi sallivam, vaid ta soovib, et kõik samastuksid temaga. Ka usudõjad on suur osa selles, kuigi inimesed on

õppinud tundma oma religioone. Religioon ei ole teinud maailma ainult sõbralikuks ning üksteist armastavaks, vaid sellest tulenevate tühiste asjade üle peetakse ka kõige suuremaid sõdasid. Sutropi arvamuse kohaselt on sellest maailmast arusaamine äärmiselt vajalik, aga ei saa loota, et inimesed muutuvad usundiõpetuse kaudu sallivamaks.

Oluline on mõtelda mida soovitakse ning mis on selle eesmärk ning selles osas hetkel puudub üksmeel.

Olga Schihalejev täpsustas, et uuringute kohaselt oli usundiõpetuse mõju maailmavaateliselt teistsuguse tolerantsemale suhtumisele täiesti olemas.

Urmas Viilma lisas, et kõnealune uuring sa läbi viidud ka koolis, kus usundiõpetus oli kohustuslik. Tulemused olid need, mida eelkõneleja ka kinnitas.

Helle-Moonika Helme sõnul vajavad kõik, eriti keerulistel aegadel, ilmasammast. Enamikul maailmal on olemas see ilmasamm, mille ümber on võimalik koonduda.

Kui oma iseolemist ei tugevdata, vaid pihustatakse põrmuks, siis organism hävib. Sõjad ja konfliktid on vaid füüsilises maailmas. Helme arvamuse kohaselt tulevad konfliktid füüsilises maailmas sellest, et nõrgematest sõidetakse üle. Kui ennast vaimses maailmas nõrgestada, siis hakkavad lahingud toimuma lisaks füüsilisele maailmale ka vaimses maailmas.

Heljo Pikhof selgitas, et komisjon võib pöördumist menetledes otsustada algatada eelnõu või olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu; korraldada avalik istung; edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks; edastada ettepanek Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitatakse ka komisjoni; esitatud ettepanek tagasi lükata või lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil.

Pikhof tänas külalisi teema tõstatamise ning arutelu eest.

Heljo Pikhof tegi komisjonile ettepaneku langetada kollektiivse pöördumise menetluse kohta otsus teisipäeval, 11. juunil, et fraktsioonidel oleks piisavalt aega oma seisukoha kujundamiseks.

3. Info ja muud küsimused

3.1 Eesti Teadusagentuur kavandab 16. oktoobril Riigikogu konverentsisaalis iga-aastase teaduspoliitika konverentsi sarjast „Teadus kui Eesti arengumootor“.

Korraldajad teevad kultuurikomisjonile ettepaneku olla Riigikogu poolseks koostööpartneriks. Komisjon toetas ettepanekut.

(allkirjastatud digitaalselt)
Heljo Pikhof
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Merje Noorlind
protokollija